

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО КЛАСНОГО КЕРІВНИЦТВА

У статті здійснено спробу змодельовати сучасну підготовку майбутніх класних керівників початкової школи.

Докорінна зміна парадигми виховання зумовлює і нові вимоги до рівня підготовки майбутніх вчителів-вихователів. Передусім це стосується підготовки класних керівників, від діяльності яких значною мірою залежатиме розвиток задатків і інтересів дитини, виховання гармонійно розвинутої особистості, організованість і життєдіяльність колективу учнів, розвиток учнівського самоврядування, підвищення рівня педагогічної освіти батьків тощо. Підґрунтя ж цієї роботи закладаються у початкових класах вчителями, оскільки, згідно з "Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти", вчитель початкових класів здійснює і класне керівництво [1:5].

Діяльність класного керівника специфічна. Можна бути прекрасним вчителем-предметником і погано виконувати роботу класного керівника, тому що ця сфера вимагає певних знань, умінь, навичок впровадження своєрідного змісту і технології виховної роботи.

Вивчення стану роботи на місцях свідчить про те, що саме в діяльності класних керівників початкової школи є ще дуже багато суттєвих недоліків. Це і невміння спланувати виховну роботу, вивчити рівень вихованості учнів свого класу, їх індивідуальні особливості, створити оптимальні умови для розвитку нахилів дітей та учнівського самоврядування, використання застарілих, одноманітних форм в організації виховної роботи з класом. Значна частина класних керівників ще не позбавилась авторитарності, надмірної опіки в роботі з дітьми, яким відводиться роль звичайних виконавців волі дорослих. Недооцінюється роль індивідуальної роботи зі школярами, роботи з батьками учнів тощо.

Такий стан речей пояснюється недостатнім рівнем підготовки майбутніх класних керівників початкової школи. Тому на результативність виховної роботи в сучасній початковій школі значною мірою впливає певне протиріччя між сучасними вимогами до виховного процесу і рівнем підготовленості вчителів до виконання функцій класного керівника. З цього постає актуальна наукова проблема щодо пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва за нових умов.

Слід зазначити, що теоретична та практична підготовка педагога до виховної діяльності висвітлена у працях І.Д. Беха, В.І. Воробей, О.В. Киричук, Б.С. Кобзар, Л.Г. Коваль, Л.І. Міщика, В.П. Король, Г.В. Троцько та інших.

Підготовка майбутніх учителів до окремих напрямів діяльності класного керівника описана в працях В.Л. Воронова, Л.І. Макарової, Л.О. Масунової, Р.І. Пенькової, М.П. Федорова, Г.Я. Цибулько та інших.

Дослідження щодо шляхів підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи знайшли відображення в працях В.В. Васенко, І.В. Казанжи, А.Й. Капської, О.М. Отич, Л.О. Хомич, Т.І. Шанскової та інших.

Проте зміст, методи і форми підготовки майбутніх класних керівників початкової школи за нових умов розроблені недостатньо. Аналіз стану підготовки до класного керівництва, здійснений нами на основі вивчення сучасних навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників з педагогіки та організації навчального процесу в педагогічних закладах свідчить про те, що загальною тенденцією залишається використання традиційного змісту, методів та форм підготовки вчителів початкової школи до виконання функцій класного керівника. За таких умов виникає гостра потреба в розробці такої моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва, яка б забезпечувала підвищення рівня методологічної підготовки студентів на сучасному етапі.

Зазначимо, що модель – це речова, знакова, або уявна система, що відтворює принципи внутрішньої організації та функціонування, а також певні властивості, ознаки чи характеристики об'єкта дослідження, безпосереднє вивчення якого неможливе, ускладнене або недоцільне [2]. Уточнюючи загальноприйняте визначення моделі, Смирнова Є.Е. підкреслює, що модель – це описовий аналог діяльності, який у формалізованих конструкціях відображає її найважливіші характеристики [3:17]. Під моделлю підготовки майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва ми розуміємо комплекс взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, які забезпечують формування у студентів особистісних якостей, знань та умінь для професійного виконання функцій класного керівника.

При створенні моделі нами використані наступні аспекти:

- положення Державної програми "Вчитель", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Концепцій національного виховання, виховання дітей та молоді у національній системі освіти, 12-річної загальноосвітньої школи;

- загальні принципи, що утворюють наукові засади здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі (принцип гуманізації навчально-виховного процесу, принцип демократизації, принцип взаємозв'язку між усіма видами професійно-теоретичної і практичної підготовки, принцип оптимізації навчально-виховного процесу, принцип індивідуалізації, принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самостійністю майбутніх учителів);

- ідея формування професіонала у взаємозв'язку і єдності з розвитком його цілісної особистості;

- структура процесу діяльності;
- професіограма класного керівника початкових класів.

Створюючи модель, ми виходили із розуміння, що підготовка – це процес, а поняття "процес" використовується завжди у значенні ходу, проходження будь-чого і відображає закономірну, послідовну, безперервну зміну тісно пов'язаних між собою компонентів розвитку [4:133]. Тому аналіз процесу підготовки вимагає бачення в ньому мети, умов, змісту, способів діяльності та способів регулювання дій і контролю за їх результативністю (рис.1).

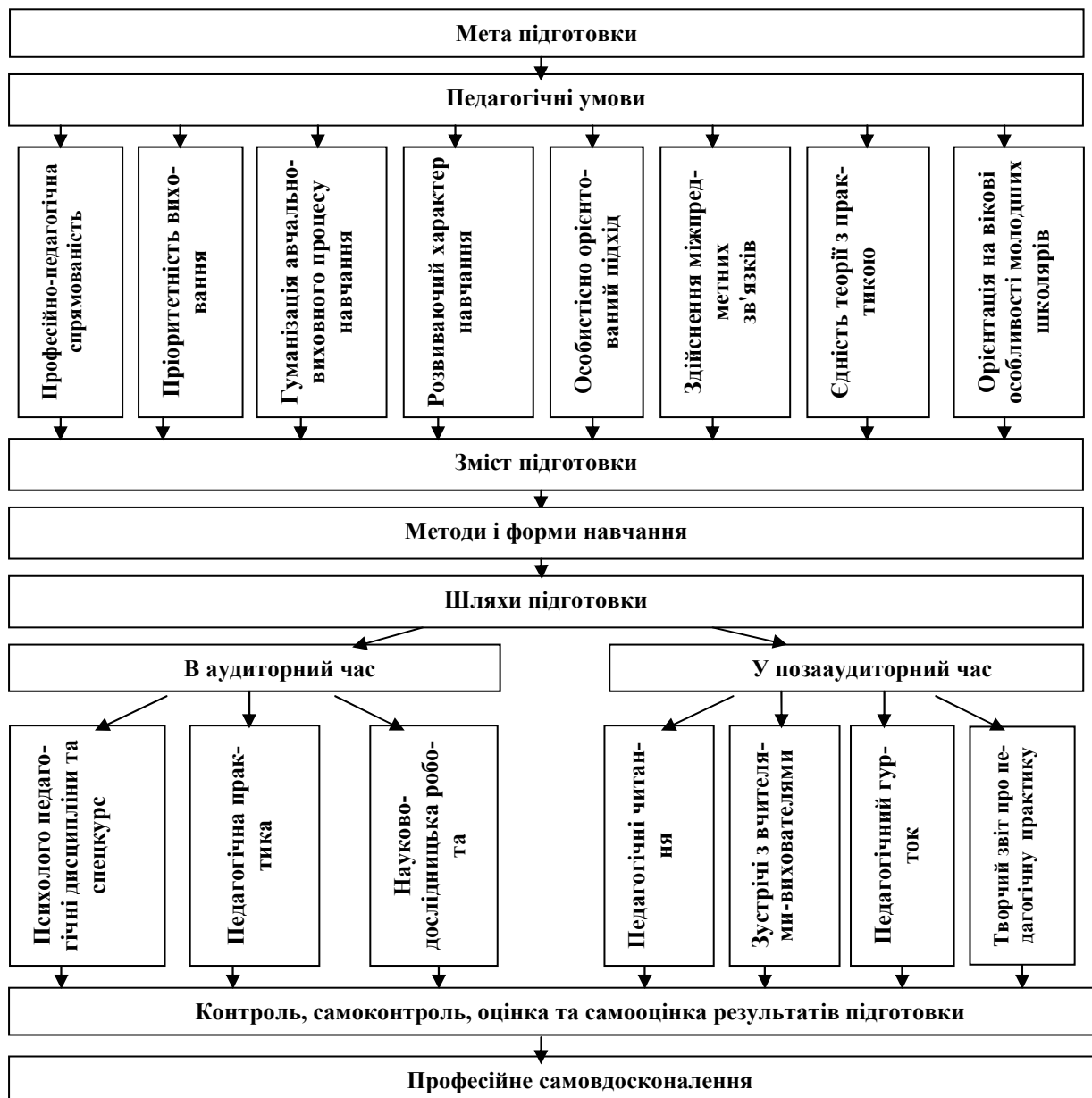

Рис.1. Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва.

Зупинимось на окремих елементах запропонованої моделі.

Важливим компонентом моделі є зміст підготовки. Він потребує корекції навчальних планів і програм, створення нових підручників, навчальних посібників, удосконалення певних видів практики, науково-дослідної та позааудиторної роботи з метою розвитку у студентів суспільно і професійно-педагогічно спрямованих якостей; оволодіння ними соціально-педагогічними знаннями (законодавчі та правові документи щодо проблем захисту дитинства, основи соціального виховання, умови збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів, специфіка взаємодії суб'єктів соціального виховання), психолого-педагогічними знаннями (державні документи про виховання, сучасні підходи до виховання, історія педагогіки, етнопедагогіка, зміст виховної роботи в сучасній зарубіжній школі, психологічні особливості молодшого школяра, напрями виховання, зміст, методи і форми організації виховної роботи в початкових класах, специфіка роботи класного керівника початкової школи, передовий педагогічний досвід виховання в початковій школі) та методичними знаннями (особливості педагогічної діагностики, технологія планування виховної роботи, організація і виховання колективу молодших школярів та керівництво ним, робота з дитячими організаціями та об'єднаннями, робота з різними категоріями

дітей, робота з батьками учнів початкових класів та громадськістю, спільна виховна робота вчителя і вихователя ГПД); формування у студентів гностичних, проектувальних, комунікативних, організаторських, координаційних, прикладних умінь та умінь педтехніки, необхідних для виконання функцій класного керівника початкових класів. Виховна робота, на думку П. Таланчука, повинна стати пріоритетною у практиці навчання студентів педагогічних закладів [5], спрямованого на те, щоб навчити майбутніх педагогів створювати виховне середовище, систему соціальної допомоги в розвитку і саморозвитку особистості, умов найбільшої комфортності, психологічної захищеності її в життєвих ситуаціях.

Втім для того, щоб задовільнити сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх спеціалістів, потрібно певним чином вибирати не тільки зміст, а й методи і форми навчання. Причому традиційних методів та форм для цього уже недостатньо, оскільки одним з найбільш їх суттєвих недоліків є те, що вони направлені переважно на оволодіння фактичним матеріалом. Студент, при використанні викладачем традиційних методів і форм навчання, найчастіше виступає в ролі об'єкта навчання, він повинен засвоїти і відтворити матеріал, який запропонований йому викладачем. Однак метою підготовки майбутніх учителів до класного керівництва є необхідність розвитку мислення студентів, оволодіння його методами (розумовими діями), тому слід перевагу надавати активним методам і формам.

Слід також зауважити, що традиційні методи і форми зорієнтовані в основному на вербально-логічний підхід, який не враховує достатньою мірою індивідуальних особливостей сприйняття інформації та варіативності типів мислення студентів. Тому врахування особливостей типу мислення при організації навчального процесу може забезпечити істотний прогрес у пізнавальній діяльності студентів.

Ще одним завданням підготовки майбутніх учителів до класного керівництва є підвищення підготовленості студентів до майбутньої практичної діяльності. Тому важливою є розробка методів і форм навчання, які дозволяють відпрацювати поведінку майбутніх спеціалістів в умовах, що максимально наближені до реальних.

Необхідність роботи в колективі висунули також завдання розвитку навичок спілкування у студентів. Цьому особливо сприяють інтерактивні методики навчання.

Ще однією з основних тенденцій щодо зміни методів і форм навчання є перехід від концепції жорсткого управління до системи організації, підтримки та стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів, створення умов до творчості.

Нарешті ще одним з ключових моментів, який потрібно враховувати при виборі методів та форм, є необхідність забезпечення мотивації навчання, що, як і розвиток мислення, потребує врахування психологічних особливостей студентів [6:234-235].

Успіх реалізації змісту, методів та форм підготовки залежатиме від використання можливостей і вдосконалення існуючих шляхів підготовки (рис.1). Пріоритетне місце в системі підготовки майбутнього класного керівника займає спецкурс "Методика роботи класного керівника", про важливість впровадження якого зазначав ще М.І. Болдирев [7]. Нагальна необхідність створення спецкурсу виникла у зв'язку з тим, що в чинних програмах з педагогіки, методики виховної роботи (такий курс викладається в окремих вищих педагогічних закладах України) недостатньо розкрито питання організації позаурочної виховної роботи з молодшими школярами. Означений спецкурс відіграє системоутворюючу роль у процесі фахової підготовки студентів, є проміжною ланкою між теоретичним засвоєнням знань з теорії і методики виховної роботи на молодших курсах та їх практичним застосуванням у реальних умовах сучасної школи. Мета спецкурсу - дати студентам, майбутнім учителям початкових класів, систематизовані знання з виховної роботи, напрямів класного керівництва, технології постановки та здійснення виховних цілей, оптимальних умов для розвитку особистості та колективу, співпраці з батьками та громадськими організаціями; формувати уміння та навички позакласної виховної роботи.

Основні завдання спецкурсу:

- формувати у студентів цілісне уявлення про роль і місце класного керівника у початковій школі за нових соціо-культурних умов;
- ознайомити зі специфікою взаємодії класного керівника з психологом, соціальним педагогом та вихователем ГПД;
- оволодіти методами вивчення класним керівником учнів початкових класів;
- розкрити специфіку планування класним керівником виховної роботи;
- вивчити особливості створення і виховання учнівського колективу в початковій школі;
- оволодіти формами виховної роботи в початкових класах;
- визначити роль класного керівника в роботі дитячих громадських організацій;
- розкрити зміст роботи класного керівника з різними категоріями дітей початкових класів;
- оволодіти методикою роботи класного керівника з батьками молодших школярів.

У структурі загальнопедагогічної підготовки вчителя початкових класів вивчення спецкурсу "Методика роботи класного керівника" розраховане на 30 годин (14 – лекційних, 14 – практичних, 2 – лабораторних занять). Теми спецкурсу мають бути продумані так, щоб всі разом вони розкривали систему роботи класного керівника, а кожна окремо – методику здійснення певного напрямку діяльності класного керівника початкової школи. Пропонуємо наступний тематичний план спецкурсу:

1. Роль і місце класного керівника в початковій школі за нових соціо-культурних умов.
2. Робота класного керівника по вивченню учнів початкових класів.
3. Планування класним керівником виховної роботи. Введення документації класу.
4. Робота класного керівника по організації і вихованню учнівського колективу.
5. Взаємодія класного керівника з дитячими громадськими формуваннями.

6.Робота класного керівника з різними категоріями дітей.

7.Робота класного керівника з батьками учнів.

Втім готовність до виховної роботи включає як обов'язковий компонент потреби фахівця у професійному самовдосконаленні. Тому в кожного студента під час навчального процесу необхідно розвивати здібності самовиховання і самоосвіти, тобто забезпечувати кожному перспективу внутрішнього росту. Це означає: не давати студентові готові педагогічні рецепти, а правильно його орієнтувати в самостійних пошуках шляхів професійного становлення, допомагати йому засвоїти думку про необхідність поєднання самовдосконалення з ростом професійної майстерності.

Таким чином, запропонована модель підготовки до класного керівництва дає уяву про багатогранність досліджуваного процесу, місце кожного компонента в системі сучасної підготовки. Проте реалізація моделі потребує і осмислення послідовності дій із впровадження окремих компонентів, що вимагає надалі опису технології підготовки майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва.

*****

1. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. - №22. – С.3-7.
2. Українська радянська енциклопедія. – Т.7. – 2-е вид. – К., 1982. – С.66.
3. Моделирование деятельности специалиста на основе исследования / Под. ред. Е.Э. Смирновой. – Л.: Ленинградский гос. ун-тет, 1984. – 177 с.
4. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. Ю.К. Бабанского. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с.
5. Таланчук П. Виховання має стати абсолютним гегемоном, а освіта – підкорятися йому // Освіта.– 2002. – 18-25 грудня. – С.4.
6. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: Монографія. / За ред. Н.Г. Ничкало, В.О. Кудіна. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.
7. Болдырев Н.И. Методика работы классного руководителя. – М.: Просвещение, 1984. – 172 с.

Матеріал надійшов до редакції 22.09.03 р.

Шквыр О.Л. Модель подготовки будущих учителей начальной школы к классному руководству.

В статье сделана попытка смоделировать современную подготовку будущих классных руководителей начальной школы.

Shkvyr O.L. Model of preparation of the future teachers of primary school to the class guidance.

This article is an attempt to make a model of modern preparation of the future class-instructors of primary school.